

KAMENICKÉ ZNAČKY V PRŮJEZDU PRAŠNÉ BRÁNY

LADISLAV BARTOŠ

Text se zabývá problematikou metod průzkumu a dokumentace kamenických značek a všímá si současného stavu zpřístupnění výsledků již provedené práce na tomto poli, tedy publikací dokumentovaných kamenických značek na pražských stavbách. Pro praktické ověření možnosti a omezení při dokumentování kamenických značek bez přímého přístupu k nim (z lešení, plošiny a podobně) byly vybrány stěny v průjezdu Prašné brány. Dokumentace značek na kvádřovém zdivu byla prováděna výhradně z úrovně chodníku. Jako pomůcky při dokumentaci bylo užíváno pouze fotoaparátu, skládacího dvoumetru jako grafického měřítka a slunečních paprsků dopadajících v různých ročních a denních dobách pod více či méně vhodným úhlem na určité části zdiva. Dokumentovány byly jednotlivé typy značek, ale také jejich pozice na stěnách průjezdu. Značky pocházejí z doby výstavby věže v letech 1475–1483. Značky na Prašné bráně dokumentovali již František Beneš, Franz Rziha a Josef Mocker, nálezy z průjezdu tak bylo možné porovnat s jejich dokumentací z druhé poloviny 19. století. Dokumentace byla dále doplněna o další typy značek nalezené v přístupných interiérech věže.

STONEMASONS MARKS IN THE PASSAGE OF THE POWDER TOWER

The text concerns problems of the methods of survey and documentation of stonemasons' marks and pays attention to the current state of viewing the results of work done in this field so far, i.e. publication of documented stone marks on Prague buildings. Walls in the passage of the Prašná Gate have been chosen to practical verification of options and limits during their documentation without direct access (from scaffolding, platform etc.). Documentation of marks on the ashlar walls was pursued solely from the pavement level using a camera, folding 2 m rule as a graphical scale and sun light at various angles in various seasons and day times on certain parts of the walls. Individual types of marks and their position on the walls were documented. The marks come from the period of the tower construction in 1475–1483. In the second half of the 19th century the marks were documented by František Beneš, Franz Rziha and Josef Mocker. The finds from the passage could thus be compared with earlier documentation, which was widened with further types of marks found in the accessible interiors of the tower.

Klíčová slova — Praha-Staré Město – brána – Prašná brána – pozdní gotika – kamenické značky – dokumentace – 15. století – Matěj Rejsek – Josef Mocker

Key words — Prague-Old Town – gate – Powder Tower (Prašná Gate) – Late Gothic – stonemasons' marks – documentation – 15th century – Matěj Rejsek – Josef Mocker

Kamenické značky

Existují různé definice kamenických značek, v plné šíři významu zahrnuje tento pojem veškeré značky používané kameníky, tedy značky osobní, technické a další (viz VÍTOVSKÝ 1991a, 9–10; VÁCLAVÍK 2014, 25–26; SOMMER 2011a on-line). Tyto specifické obrazce byly obvykle vytesány či vyryty do povrchu kamenicky opracovaných prvků. Značky mohly být vyznačeny i méně trvanlivým způsobem – např. kresbou na kamenný povrch. Tento způsob neměl takovou trvanlivost, přesto se na některých objektech dochovaly značky kreslené rudkou či jinou hlinkou.

Nejvíce pozornosti bylo v literatuře věnováno osobním značkám. V zúženém významu pojmu jsou jako kamenické značky chápána právě jen tato označení konkrétních kameníků (ROZEHNAL 1991, 88; ŠKABRADA 2003, 20), využívaná někdy dále k pátrání po jejich migraci napříč určitými regiony, genealogických souvislostech, obohacování podoby konkrétních značek, vzájemném ovlivňování jednotlivých hutí atd. Předpokládá se, že primární funkcí těchto značek byla možnost odlišení práce jednotlivých kameníků v rámci jedné stavby pro účely spravedlivého vyplácení jejich mzdy.

Odlíšnou skupinu představují technické značky, které při pochopení jejich původního účelu můžeme dále třídit do podskupin. Můžeme tak hovořit o značkách rozměrovacích, ubíracích, konstrukčních, montážních, pozičních, lokačních, osazovacích, sesazovacích atd. Jak vidno z uvedeného výčtu, některé pojmy se do značné míry překrývají, názvosloví totiž dosud není příliš ustálené. Další značky mohly sloužit například k evidenci již proplacených kusů, počítání dílů a podobně (k tomuto podrobněji viz zejména VÍTOVSKÝ 1991a; SOMMER 2011a on-line).

Kamenické značky byly jakožto pozoruhodná (byť poměrně nenápadná) součást historické architektury zkoumány prakticky již od počátků vědeckého poznávání na tomto poli. V 19. století bylo toto bádání spojeno i s určitým romantismem ve spojitosti s tajuplností geometrických symbolů na dávných stavbách. Není divu, že následkem až příliš senzačních teorií a závěrů některých badatelů, zejména Franze RZIH (1883), zpochybňovaných již ve své době, došlo později k určitému vystřízlivění a skepsi ohledně možnosti pochopení významu značek a jejich využitelnosti ve stavebněhistorickém zkoumání staveb.